

Elizabeth Duda, Monika Gałganek-Napierała

Wielkopolskie Obserwatorium Innowacji

Departament Gospodarki

Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego

Inteligentne specjalizacje w Wielkopolsce

Inteligentne specjalizacje a polityka regionalna

Samorząd Województwa Wielkopolskiego realizuje działania wpisujące się w szeroko pojętą politykę innowacyjną regionu. Podstawowym dokumentem strategicznym, przyjętym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w tym obszarze jest „Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2015-2020” (RIS3). Misja Samorządu w obszarze polityki innowacyjnej opiera się na pięciu zasadach: polityka oparta na faktach, precyzyjne wsparcie, konsekwencja w działaniu, autentyczność i oryginalność oraz partnerstwo. Z kolei cele strategiczne polityki innowacyjnej skupiają się wokół zwiększenia popytu na innowacje w sektorze publicznym, podniesienia innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw, dostosowania usług instytucji otoczenia biznesu do potrzeb przedsiębiorstw, poprawy innowacyjnych kompetencji w cyklu kształcenia i uczeniu się przez całe życie, stymulowania innowacyjności przez samorządy lokalne oraz informatyzacji przedsiębiorstw i jednostek sektora publicznego.

RIS3 opiera się na założeniu, że przewaga konkurencyjna regionu możliwa jest dzięki tworzeniu lub doskonaleniu nowoczesnych rozwiązań. Dlatego tak ważnym elementem budowy przewagi konkurencyjnej regionu pozostają innowacje i system ich bezpośredniego wsparcia.

Wagę tego podejścia podkreśla dokument Unii Europejskiej „Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu EUROPA 2020”, której podstawą wdrażania mają być strategie inteligentnej specjalizacji. Według Komisji Europejskiej obszary specjalizacji to te specyficzne obszary dla danego regionu, które mają przyczynić się do kreowania opartej na wiedzy pozycji konkurencyjnej. Szczególnym obszarem działania pozostaje gospodarka regionu. To właśnie polityka innowacyjna jest ważnym czynnikiem determinującym innowacyjność gospodarki rozumianą jako zdolność przedsiębiorców do ciągłego poszukiwania i wykorzystania w praktyce badań naukowych oraz prac badawczo-rozwojowych, nowych pomysłów i wynalazków oraz doskonalenie i rozwój istniejących technologii produkcyjnych.

W ramach nowej Polityki Spójności zaproponowano, aby inteligentne specjalizacje stanowiły uwarunkowanie wstępne (tzw. „warunek ex ante”) pozyskiwania finansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), przeznaczonego na działania mieszczące się w ramach dwóch spośród jedenastu celów tematycznych EFRR (cel 1: „Zwiększenie nakładów na badania naukowe,

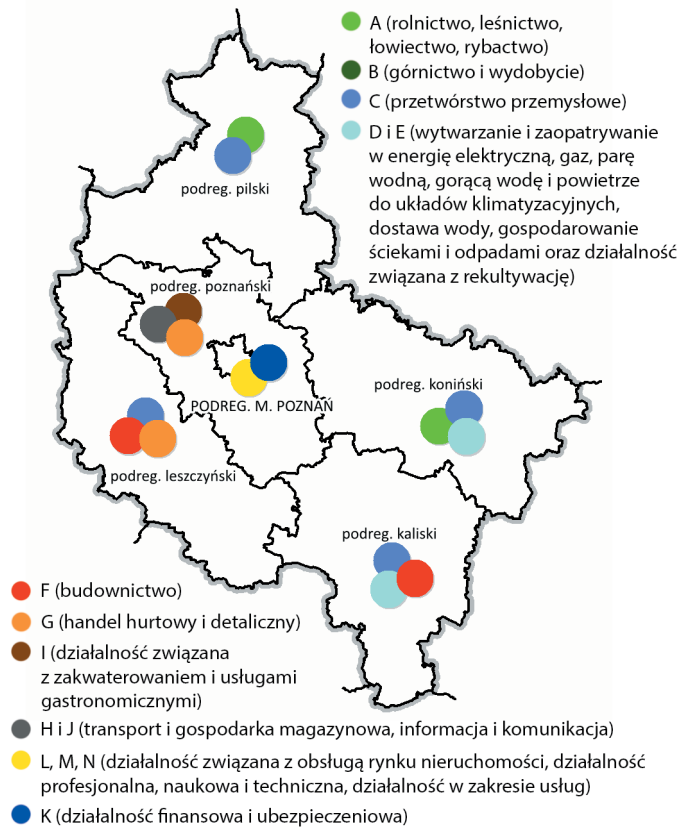
rozwój technologiczny i innowacje”, cel 2: „Zwiększenie dostępności wykorzystania jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych”).

Wielkopolska, mając na uwadze powyższe uwarunkowania, podchodzi systemowo do całości interakcji, które odbywają się na rzecz rozwoju innowacji w otoczeniu społecznym, gospodarczym i naukowym. Przełomowe znaczenie w tym kontekście miał rozpoczęty pod koniec 2012 roku proces aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji, który zdefiniował obszary i priorytety interwencji polityki innowacyjnej w Wielkopolsce do roku 2020.

Jak zidentyfikowano inteligentne specjalizacje w Wielkopolsce?

Identyfikacja obszarów inteligentnych specjalizacji w Wielkopolsce nastąpiła na podstawie dwóch sekwencji: badań naukowych obejmujących wyznaczenie specjalizacji gospodarczej i naukowej regionu oraz **procesu przedsiębiorczego odkrywania** (PPO), który miał za zadanie wykorzystać wiedzę przedsiębiorców do ustalenia priorytetów i odpowiedniej alokacji zasobów w celu przyspieszenia rozwoju regionów. W ramach identyfikacji obszarów przewagi konkurencyjnej regionu, wyniki badań zostały zaktualizowane z rzeczywistością gospodarczą, co pozwoliło na doprecyzowanie obszarów specjalizacji. W 2013 roku Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego przeprowadził serię trzech uzupełniających się badań:

- Badanie branż dominujących w gospodarce regionu, którego wynikiem była identyfikacja obszarów specjalizacji gospodarczej województwa na podstawie analiz statystycznych dotyczących koncentracji zatrudnienia, liczby podmiotów gospodarczych, wartości dodanej brutto na poziomie sekcji PKD oraz ich zmian w czasie;
- Badanie potrzeb innowacyjnych przedsiębiorstw, które zostało zrealizowane na próbie 3 500 wielkopolskich przedsiębiorstw. Zakres badania dotyczył kwestii zarządzania i struktury organizacyjnej, poziomu innowacyjności, w tym współpracy z sektorem nauki i instytucjami otoczenia biznesu, oraz przebiegu procesów innowacyjnych w przedsiębiorstwach;
- Badanie specjalizacji naukowej regionu objęło swym zakresem badania bibliometryczne, analizę specjalizacji patentowej, obszary współpracy nauki z gospodarką, współpracę międzynarodową uczelni, a także kierunki kształcenia studentów.

Ryc. 1. Zróżnicowanie specjalizacji gospodarczej w subregionach
Źródło: Analiza branż dominujących w gospodarce regionu

Wyniki zrealizowanych badań były podstawą identyfikacji wstępnych obszarów inteligentnych specjalizacji regionu i uruchomienia procesu przedsiębiorczego odkrywania w ramach tych obszarów, a w konsekwencji wyłonienia obszarów inteligentnych specjalizacji Wielkopolski. Obszary te, ujęte we wspomnianej, zatwierdzonej przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w marcu 2015 roku, RIS3, zostały podzielone na trzy grupy:

I. Obszary wyłaniające się z tradycyjnych specjalizacji gospodarczych Wielkopolski i posiadające potencjał modernizacji i unowocześnienia dzięki stykowi ze specjalizacją naukową regionu:

1. Biosurowce i żywność dla świadomych konsumentów;
2. Wnętrza przyszłości;
3. Przemysł jutra;
4. Wyspecjalizowane procesy logistyczne;
5. Rozwój oparty na ICT.

II. Jakość życia – Obszary wyłaniające się z wyzwań stojących przed Wielkopolską obejmujące nowoczesne technologie, usługi i produkty przyjazne człowiekowi i poprawiające jakość życia, oparte na sektorach emergentnych i wyłaniającym się potencjale naukowym:

1. Nowoczesne technologie medyczne.

III. Obszary innowacji międzybranżowych – wiele innowacji, a także nowe branże i sektory gospodarcze tworzy się na styku istniejących obszarów specjalizacji. Inwestycje w obszary styku branż mogą prowadzić do znaczących innowacji, tworzą synergie i przynoszą największe korzyści dla rozwoju gospodarki regionu.

RIS3 w lipcu ubiegłego roku została przyjęta również przez Komisję Europejską i tym samym województwo

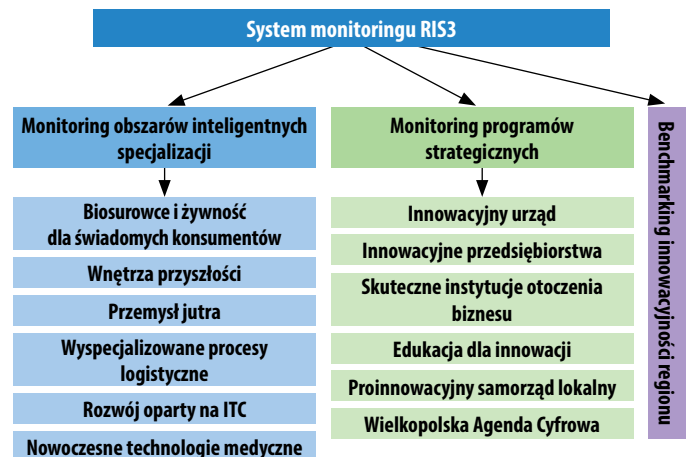
wielkopolskie jako pierwszy region w Polsce wypełniło „warunek ex ante” dla celu tematycznego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 (WRPO 2014+).

Jak monitorujemy obszary inteligentnych specjalizacji?

Nieodzownym elementem związanym z opracowaniem RIS3, a następnie jej wdrażaniem są działania realizowane w ramach PPO. Proces ten, oprócz zapewnienia stałego dialogu sektorów: gospodarki, nauki i publicznego w zakresie realizacji polityki innowacyjnej regionu, ma udoskonalać tę politykę, reagować i minimalizować wpływ negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, a w konsekwencji rekomendować i wytyczać drogę ku gospodarce opartej na wiedzy i innowacjach. Aby region osiągnął zamierzony cel i stał się atrakcyjnym partnerem również na arenie międzynarodowej, należy monitorować stopień osiągnięcia zamierzonych celów. Stąd w ramach PPO opracowano dokument dotyczący systemu monitoringu i ewaluacji RIS3. System monitoringu RIS3 jest oparty na założeniach „Przewodnika Strategii Badań i Innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)” wydanego przez Komisję Europejską, doświadczeniach projektu INTERREG IVC Scinnopoli pt. „Monitorowanie efektów polityki innowacyjnej”, w którym Wielkopolska była jednym z partnerów, oraz wynikach prac krajowej grupy roboczej ds. inteligentnej specjalizacji w ramach projektu dla ówczesnego Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju. System monitoringu RIS3 (Ryc. 2), na podstawie katalogu przyjętych wskaźników obejmuje trzy poziomy analizy:

- monitoring obszarów inteligentnych specjalizacji;
- monitoring programów strategicznych;
- benchmarking innowacyjności regionu na szczeblu kraju.

Funkcjonowanie systemu monitoringu i ewaluacji jest procesem stałym, systematycznie dostarczającym porównywalnych danych ilościowych i jakościowych. Dane zbierane wg jednolitej metodologii w regularnych odstępach czasu, umożliwiające analizę dynamiki badanych zjawisk, będą pochodziły m.in. z następujących źródeł: Lokalny System Informatyczny (LSI2014+), Krajowy System Informatyczny (SL2014), Bank Danych Lokalnych, STRATEG, Roczniki

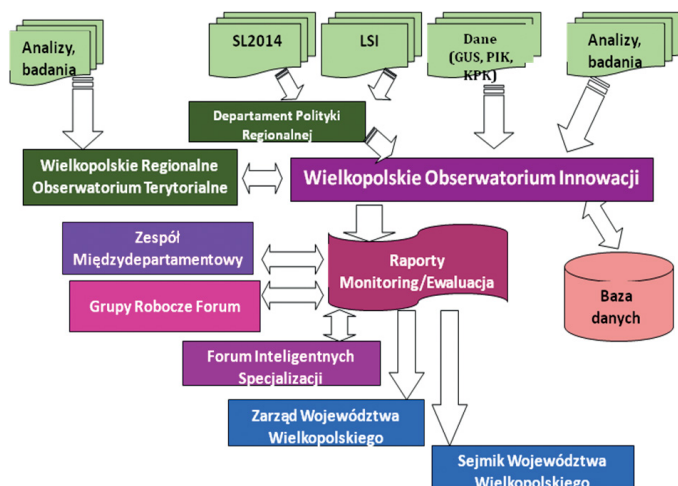

Ryc. 2. System monitoringu RIS3
Źródło: Opracowanie własne WOI

statystyczne, Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE, badania własne, w tym ewaluacyjne oraz PPO.

Za realizację monitoringu RIS3 oraz realizację dodatkowych badań i analiz wspierających proces monitorowania RIS3 odpowiada Wielkopolskie Obserwatorium Innowacji w ramach Departamentu Gospodarki UMWW (WOI). Dodatkowe badania i analizy, niezbędne do aktualizacji RIS3 będą realizowane we współpracy z Wielkopolskim Regionalnym Obserwatorium Terytorialnym (WROT), działającym w ramach Departamentu Polityki Regionalnej UMWW, a także z Obserwatorium Integracji Społecznej (Departament Polityki Regionalnej UMWW) i Wielkopolskim Obserwatorium Rynku Pracy (Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu). Obserwatoria te współdziałają z WOI w ramach funkcjonującej od blisko roku Sieci WROT.

Działania w ramach monitoringu i ewaluacji mają charakter partnerski i są włączone w PPO. W związku z tym, opracowane wnioski zostaną zaprezentowane i będą przedmiotem dyskusji podczas posiedzeń Wielkopolskiego Forum Inteligentnych Specjalizacji zrzeszającego kluczowych aktorów regionalnego systemu innowacji. Wyniki tych dyskusji mogą prowadzić do wskazania rekomendacji w zakresie zmian polityki innowacyjnej regionu.

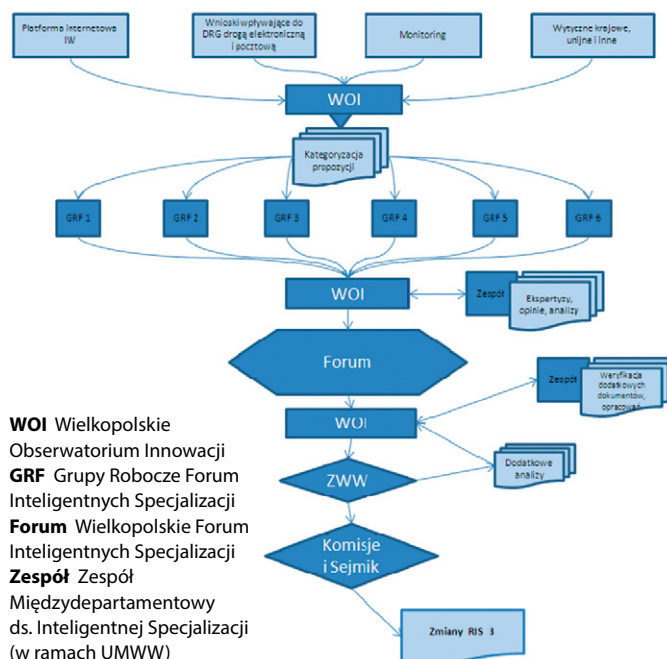
Ryc. 3. Schemat blokowy systemu monitoringu i ewaluacji RIS3

Źródło: Opracowanie własne WOI

Jak rozwijamy i wspieramy inteligentne specjalizacje w Wielkopolsce?

Zidentyfikowane obszary inteligentnych specjalizacji nie są ustanowione raz na zawsze. Ponieważ zmiany w otoczeniu społeczno-gospodarczym są dynamiczne, konieczny jest stały dialog i obserwacja trendów oraz potrzeb podmiotów wielkopolskiego ekosystemu innowacji. O jakich podmiotach tu mowa? Obecne w literaturze koncepcje ekosystemowe podkreślają znaczenie pielęgnowania powiązań i współpracy całej społeczności zamieszkującej dane terytorium. Oznacza to włączenie i dalszą współpracę w ramach systemu innowacji zarówno przedstawicieli nauki, biznesu, samorządów, jak i społeczeństwa obywatelskiego jako ostatecznego użytkownika innowacji (tzw. *model poczwórnej helisy*). Uwzględnienie punktu widzenia strony popytowej, czyli użytkowników i pośredników innowacji,

stanowi bardzo ważny element procesu identyfikacji i aktualizacji obszarów inteligentnych specjalizacji, czyli wspomnianego wcześniej PPO. Zainicjowany w 2014 roku w ramach aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji dla Wielkopolski proces przedsiębiorczego odkrywania jest i będzie kontynuowany jako wartościowe źródło wiedzy o potencjalnych obszarach specjalizacji regionu. W Wielkopolsce proces ten został szczegółowo przemyślany i zaplanowany, co nie oznacza, iż wyklucza działania eksperymentalne, jeśli mogą one przybliżyć region do bardziej trafnego identyfikowania specjalizacji.

WOI Wielkopolskie Obserwatorium Innowacji
GRF Grupy Robocze Forum Inteligentnych Specjalizacji
Forum Wielkopolskie Forum Inteligentnych Specjalizacji
Zespół Zespół Międzydepartamentowy ds. Inteligentnej Specjalizacji (w ramach UMWW)

Ryc. 4. Szczegółowy tryb wdrażania rekomendacji w ramach PPO

Źródło: Opracowanie własne WOI

Podsumowując ponad roczny okres działalności kluczowych ogniw procesu przedsiębiorczego odkrywania, czyli Wielkopolskiego Forum Inteligentnych Specjalizacji oraz Grup Roboczych Forum, można stwierdzić, iż przyjęte formy dialogu spełniają swoją rolę. W efekcie zorganizowanych do tej pory posiedzeń Grup Roboczych Forum wypracowano m.in. ponad 150 zagadnień badawczych z obszarów inteligentnych specjalizacji na potrzeby konkursu na finansowanie projektów w ramach działania 4.1 „Badania naukowe i prace rozwojowe”, Poddziałania 4.1.2 „Regionalne Agendy Naukowo-Badawcze” Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. W ramach obrad Wielkopolskiego Forum Inteligentnych Specjalizacji powstały już 3 rekomendacje (dot. m.in. doprecyzowania obszarów Inteligentnych Specjalizacji, systemu monitorowania specjalizacji oraz propozycji do Regionalnych Agend Naukowo-Badawczych), każdorazowo uwzględnione przez Zarząd Województwa Wielkopolskiego. W programie kolejnego posiedzenia Forum przewidziana jest m.in. zainicjowana oddolnie dyskusja nt. możliwości ewentualnego ustanowienia „srebrnej gospodarki” jako nowego obszaru inteligentnej specjalizacji Wielkopolski.

Zgodnie z zaprezentowaną Ryciną 4 proces przedsiębiorczego odkrywania może powodować zmiany zapisów Regionalnej Strategii Innowacji (RIS3), czyli najważniejszego drogowskazu w zakresie realizacji regionalnej polityki

innowacji. RIS3 z kolei wpływa na kształt i dobór instrumentów realizacji polityki, w tym przede wszystkim WRPO 2014+. Podążając tym tropem, można zaobserwować jak obszary zidentyfikowanych inteligentnych specjalizacji są w Wielkopolsce wspierane w ramach programu. Dedykuje on dwa działania w 100% dla obszarów inteligentnych specjalizacji oraz dodatkowo przyznaje punkty premiujące w 9 innych działaniach.

Tabela 1. Wykaz możliwości wsparcia inteligentnych specjalizacji w ramach WRPO 2014+

Wsparcie IS w ramach WRPO 2014+	Zakres wsparcia
Oś 1 Innowacyjna i konkurencyjna gospodarka	
Działanie 1.1 Wsparcie infrastruktury B+R w sektorze nauki	100% dla IS
Działanie 1.2 Wzmocnienie potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw Wielkopolski	100% dla IS
Działanie 1.3 Wsparcie przedsiębiorczości i infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego	Punkty premiujące
Działanie 1.4 Internacjonalizacja gospodarki regionalnej	Punkty premiujące
Działanie 1.5 Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw	Punkty premiujące
Oś 6 Rynek pracy:	
Działanie 6.2 Aktywizacja zawodowa	Punkty premiujące
Działanie 6.3 Samozatrudnienie i przedsiębiorczość	Punkty premiujące
Działanie 6.5 Doskonalenie kompetencji osób pracujących i wsparcie procesów adaptacyjnych	Punkty premiujące
Działanie 6.6 Wspieranie aktywności zawodowej pracowników poprzez działania prozdrowotne	Punkty premiujące
Oś 8 Edukacja:	
Działanie 8.3 Wzmocnienie oraz dostosowanie kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy	Punkty premiujące
Oś 9 Infrastruktura dla kapitału ludzkiego:	
Działanie 9.3 Inwestowanie w rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	Punkty premiujące

Źródło: Opracowanie własne WOI

Obecność w WRPO 2014+ inteligentnych specjalizacji potwierdza, że Wielkopolska podejmuje działania ukierunkowane na koncentrację ograniczonych zasobów ludzkich i finansowych na kilku priorytetach (w tym wypadku obszarach inteligentnych specjalizacji) w celu pobudzenia wzrostu gospodarczego i poprawy jakości życia jej mieszkańców. Od 2015 roku ogłoszono już ponad 10 konkursów premiujących inteligentne specjalizacje. W kontekście wspierania obszarów specjalizacji szczególnie istotna będzie II połowa 2016 roku, kiedy to zaplanowano nabór wniosków w ramach Działania 1.2, w całości dedykowanego obszarom IS. Orientacyjna kwota przeznaczona na dofinansowanie projektów w ramach tego konkursu, adresowanego głównie do przedsiębiorstw, to 120 mln zł. Warto również zwrócić uwagę na ofertę wsparcia skierowaną do sektora JST, ich związków, stowarzyszeń itp. – na III kwartał 2016 roku przewidziano nabór wniosków w ramach Poddziałania 1.3.3. „Infrastruktura na rzecz rozwoju gospodarczego”, wspierającego w głównej mierze rozwój terenów inwestycyjnych.¹

W kontekście WRPO 2014+ zespół Wielkopolskiego Obserwatorium Innowacji analizować będzie m.in. dotychczasową aktywność wnioskodawców w ramach WRPO 2014+ w obszarach inteligentnych specjalizacji. Pod lupę wzięte zostaną m.in. PKD beneficjenta i projektu. Analizowane będą aktywności wnioskodawców z Wielkopolski w ramach krajowych programów wsparcia finansowanych ze środków UE, tj. PO IR i PO WER. W dalszym okresie zaplanowane są również kompleksowe badania analizujące trendy i zmiany w obszarach inteligentnych specjalizacji.

Inteligentne specjalizacje a samorządy lokalne

Jak wcześniej zauważono, kluczowy w rozwoju obszarów specjalizacji jest proces przedsiębiorczego odkrywania. W regionie szczególną uwagę poświęca się uruchomieniu PPO na poziomie lokalnym. Jest to cel strategiczny programu „Proinnowacyjny samorząd lokalny” RIS3.

Samorządy lokalne są szczególnie ważne w kontekście rozwoju inteligentnych specjalizacji. Mogą bowiem faktycznie stymulować innowacyjność np. poprzez odpowiednie zarządzanie infrastrukturą terenów inwestycyjnych, lokalne regulacje prawne, promowanie lokalnej gospodarki, preferencje dla usług publicznych o charakterze innowacyjnym, w tym w działalności edukacyjnej itp.

Zainteresowane świadomym prowadzeniem polityki innowacyjnej miasta, gminy i powiaty powinny skupić swe działania na identyfikacji specjalizacji subregionalnych tak, aby w sposób bardziej skoordynowany i efektywny wspierać lokalną gospodarkę. Działania samorządów lokalnych w zakresie wspierania innowacyjności będą bardziej skuteczne jeśli zorientują się na współpracę z innymi samorządami o podobnych specjalizacjach. Wdrożenie PPO na poziomie lokalnym stanowić może nową formę dialogu z przedsiębiorstwami i źródło wiedzy o potrzebach biznesu. Wielkopolskie Obserwatorium Innowacji będzie promować ideę przedsiębiorczego odkrywania na poziomie lokalnym, dzieląc się doświadczeniem jego koordynacji w ramach spotkań w subregionach.

Podsumowanie

Przyjęcie w regionalnej polityce innowacji promowanego przez Komisję Europejską podejścia opartego na rozwoju inteligentnych specjalizacji otworzyło nowy etap myślenia o innowacjach w Wielkopolsce, w tym projektowania systemu wsparcia. Choć podejście to ciągle wzbudza kontrowersje, należy podkreślić, iż zapoczątkowany w ramach identyfikacji regionalnych inteligentnych specjalizacji proces przedsiębiorczego odkrywania stał się rzeczywistą platformą współpracy, wymiany poglądów i wyrażania potrzeb przedstawicieli różnych środowisk Wielkopolski. Z kolei przeprowadzona seria badań pozwoliła poznać specyfikę regionu z nieznaną dotąd perspektywą. Tak zapoczątkowany proces to wartościowy kapitał wiedzy, doświadczenia i zaufania, który w kolejnych latach należy odpowiednio wykorzystać wspólnie tworząc środowisko przyjazne wielkopolskim innowacjom.

¹ O dostępnym wsparciu powiązanim z inteligentnymi specjalizacjami na bieżąco informuje platforma Departamentu Gospodarki – Innowacyjna Wielkopolska www.iw.org.pl oraz profil na FB – Wielkopolska – Inteligentne Specjalizacje.